



## საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია

ქართული ენციკლოპედიის ი. აბაშიძის სახელობის მთავარი სამეცნიერო რედაქცია

### ენერგეტიკული ბალანსი

ენერგეტიკული ბალანსი, კომპლექსური განმაზოგადებელი მახასიათებელი ქვეყანაში ენერგორესურსების მიღება-გამოყენების და მათგან წარმოებული ყველა სახის ენერჯის (ელექტროენერჯია, თბოენერჯია, ნავთობპროდუქტები და სხვ.) რაოდენობის შესახებ, რაც გამოხატულია პირობითი სათბობის ნატურალური მაჩვენებლით. იგი მატერ. ბალანსებს შორის განსაკუთრებული მნიშვნელობისაა. მოიცავს ყველა სახის ენერჯეტ. რესურსს მათი წარმოქმნის წყაროებისა და ხარჯვის მიმართულებების მიხედვით, საშუალებას გვაძლევს, განვსაზღვროთ ამ რესურსების წარმოებისა და მოხმარების რაოდენობა და სტრუქტურა, ენერჯოტევადი დარგები, მოხმარების მიზნობრივი მიმართულებები, დავახასიათოთ რეგიონის ეკონ. კავშირები და ა. შ. ე. ბ-ის საფუძვლიანი ანალიზი ამ რესურსების წარმოებისა და მოხმარების ძირითად მიმართულებათა დადგენისა და მათი უკეთ გამოყენების რეზერვების გამოვლენის აუცილებელი წინაპირობაა. ეკონ. ცალკეულ დარგთან სათბობ-ენერჯეტიკული კომპლექსის ორგანული კავშირი სწორედ ე. ბ-ის მეშვეობით ხორციელდება. ე. ბ. ახასიათებს ამ კავშირების რაოდენობრივ და ხარისხობრივ მხარეს. ეს, პირველ რიგში, გამოიხატება სამეურნეო კომპლექსში სათბობისა და ენერჯის მოხმარების მოცულობითა და სტრუქტურით, რ-იც მნიშვნელოვანწილად გვიჩვენებს ეკონომიკის ზრდის მასშტაბებსა და ქვეყნის ინდუსტრიული განვითარების დონეს. საქართველოში ე. ბ. ტრადიციულად დეფიციტურია; ასე იყო საბჭოთა პერიოდში და ეს ტენდენცია გრძელდება ახლაც (იხ. ცხრ. 1). ქვეყანა თავის ფაქტობრივ მოთხოვნილებას ენერგორესურსებზე სანახევროდაც ვერ იკმაყოფილებს და მათი დიდი ნაწილი გარედან შემოდის. განსაკუთრებით ეს ითქმის ნავთობპროდუქტებზე და ბუნებრივ გაზზე.

ცხრილი  
საქართველოში ენერჯის წარმოება-მოხმარების დინამიკა  
1960-2013 წლებში, ათ. ტ (ნავთობის ეკვივალენტი)

წელი	აღდგომითი წარმოება (ათ. ტ)	მოხმარება (ათ. ტ)	დაკმაყოფილების დონე (%)
1960	1593	5113	31,2
1965	1261	6409	19,7
1970	1127	7729	14,6
1975	1264	9993	12,7
1980	4714	10443	45,1
1985	1650	12007	13,7
1990	1351	13235	10,2
1995	580	1560	37,2
2000	880	1882	47,5
2005	972	2444	39,8
2010	1339	2663	50,3
2013	1219	3281	37,1

საბჭოთა პერიოდში ქვეყანა ძირითადად შემოტანილი ენერგორესურსებით კმაყოფილდებოდა და ამ მაჩვენებელმა თავის მაქსიმუმს (90%-მდე) 1990 მიაღწია. ენერჯის ცალკეული სახეებიდან ბალანსი მთლიანად დეფიციტური იყო ბუნებრივ გაზზე, შედარებით ნაკლებად დეფიციტური – ნავთობპროდუქტებზე და უფრო ნაკლებდეფიციტური – ელექტროენერჯიაზე. ამასთან, იყო წლები (1970-74, 1975, 1979, 1980-82), როდესაც ქვეყანას ჭარბი რაოდენობის ელექტროენერჯია ჰქონდა. საბჭოთა პერიოდში (1960-90) სათბობ-ენერჯეტ. რესურსების მოხმარება გაიზარდა 2,6-ჯერ, ხოლო წარმოება შემცირდა 15,2%-ით. ამის შედეგად კი ბალანსი უფრო ღრმადეფიციტური გახდა, რაც მნიშვნელოვანწილად განპირობებული იყო სათბობ-ენერჯეტ. რესურსების არარაციონალური და მფლანგველური მოხმარებით. მიუხედავად აღნიშნულისა, ენერჯის იმპორტზე საქართვ. ეკონომიკის ხანგრძლივ ორიენტაციას არც ერთ საბჭოურ პერიოდში არ ჰქონია ენერჯის უკმარისობასთან დაკავშირებული სამეურნეო და სოც. პრობლემები. ენერჯოტევადი საწარმოების ძირითადი ნაწილი ენერგორესურსებით მარაგდებოდა ვერტ. (საკავშირო) მართვის არხებით და ფონდებით. განსაკუთრებით ნეგატიური როლი ითამაშა გეგმური ეკონ. ყველა პერიოდში არსებულმა იაფი ენერჯის მენტალიტეტმა. საქართველო არ იყო დაინტერესებული ადგილობრივ ენერჯიაშემცველთა მოძიებით და განვითარებით, რაც აშკარად აისახა საბჭოთა პერიოდის ყველა ეტაპის ენერჯეტ. ბალანსში. საქართველოში, ისე როგორც სხვა რესპუბლიკებში, ე. ბ. სტატისტ. ორგანოების მიერ პერიოდულად (5 წელიწადში ერთხელ) კეთდებოდა. მიუხედავად ამისა, იგი დადებით როლს ასრულებდა ენერგორესურსების წარმოება-მოხმარების ტენდენციების დადგენასა და სამომავლო ამოცანების დასახვაში. დამოუკიდებლობის წლებში, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ 2001 გამოკითხვის საფუძველზე შედგენილ, ერთჯერად მოძიებულ მასალებს, საქართველოში ე. ბ. ჯერ არ გაკეთებულა. ეს ინფორმაციული ვაკუუმი ექსპერტთა (დ. ჩომახიძე, შ. ზარანდია) მიერ გარკვეულწილად იქნა შევსებული. მიღებული შედეგები აისახა 2006 აშშ-ის საერთაშ. განვითარების სააგენტოს – „იუსაიდის“ (USAID) მიერ დაფინანსებულ პროექტში „საქართველოს სათბობ-ენერჯეტიკული რესურსების ისტორიული, თანამედროვე და საპროგნოზო ბალანსები“. ჩატარებულმა გამოკვლევამ აჩვენა, რომ გარდამავალ პერიოდში (1991-95) საქართველოში ენერჯის როგორც წარმოება, ისე მოხმარება შემცირების ტენდენციით ხასიათდებოდა. მომდევნო პერიოდში (1996-2005) კი სახეზეა მათი ზრდა. კერძოდ, 1991-95 ენერჯის წარმოება შემცირდა 2,3-ჯერ, მოხმარება – 8,5-ჯერ, ხოლო 1996-2005 გაიზარდა, შესაბამისად, 67,6%-ით და 56,7%-ით. დროის აღნიშნულ მონაკვეთში თვალსაჩინოა დეფიციტის თანდათანობითი შემცირების ტენდენცია, რ-იც ამჟამადაც გრძელდება. მე-2 ცხრილში მოცემულია 2000-13 წლების მონაცემები საქართველოში წარმოებული და მოხმარებული სათბობ-ენერჯეტ. რესურსების შესახებ. ენერჯიაშემცველების მოხმარება ნაჩვენებია ეკონ. მთავარი დარგების მიხედვით. ამ მონაცემებიდან ჩანს, რომ 2000-13 საქართველოში ენერჯიაშემცველების წარმოება გაიზარდა 38,5%-ით, მ. შ. ჰიდროენერჯისა – 39,6%-ით,

ნახშირისა - 20,0-ჯერ, ხოლო ენერჯის სხვა სახეებისა (შეშა, ენერჯის არატრად. წყაროები და სხვ.) - 32,7%-ით. ამასთან, ნავთობისა და თანმდევი გაზის მოპოვება შემცირდა 2,4-ჯერ.

საქართველოს ენერჯეტიკული ბალანსი 2000-13 წლებში  
(ათ. კ. მილიონი სათბობი - ნავთობის ეკვივალენტი)

ჩატეხილები	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2010	2013
წარმოება, სულ (მაშ. შიში)	880	936	1000	1054	971	972	1339	1219
ჰიდროენერჯია	512	479	580	561	507	522	809	715
ნავთობი და კონვერტირება	126	131	87	153	106	79	95	92
წამალი	7	5	6	8	7	-	106	140
სხვა	235	321	327	330	351	371	364	312
იმპორტი	1419	1636	1332	1599	1780	2030	1974	2529
ექსპორტი	86	117	77	121	84	74	189	107
საერთო ენერჯის კონვერტირება და სხვ.	361	515	195	222	248	484	363	358
წამალი (მაშ. შიში)	1851	1940	2060	2300	2419	2444	2663	3281
წამალი (მაშ. შიში)	250	264	283	307	337	352	585	784
წამალი (მაშ. შიში)	434	456	470	466	491	493	811	851
სოფლის მეურნეობა	107	101	106	158	164	167	143	228
სხვა დარგები	1069	1119	1201	1369	1427	1432	1124	1437

რაც შეეხება ენერჯიაშემცველების მოხმარებას, იგი წარმოებასთან შედარებით აღნიშნულ პერიოდში გაიზარდა უფრო სწრაფად - 77,8%-ით. ცალკეული დარგებიდან მოხმარების ყველაზე მაღალი ტემპი აქვს მრეწველობას (3,1-ჯერ), შემდეგ მოდის სოფლის მეურნეობა (2,1-ჯერ) და

ტრანსპორტი (91,4%); სხვა დარგებში (ძირითადად კომუნალურ-საყოფაცხოვრებო სექტორში) 2000-13 ენერჯიაშემცველების მოხმარება გაიზარდა 35,6 %-ით.

ლიტ.: ჩომახიძე დ., საქართველოს ენერჯეტიკული უსაფრთხოება, თბ., 2003; მისივე, საქართველოს ენერჯეტიკული ბალანსი, თბ., 2007; Топливо-энергетический комплекс СССР - 1990 г. (экономико-статистический обзор), ВНИИКТЭП, М., 1991; Energy balance of the power sector of Georgia: balances from 1960 to 2006. USAID, 2006 (executors D. Chomakhidze, Sh. Zarandia); Key world energy statistics. International energy agency, 2009.

**დ. ჩომახიძე**